

OIKEUDENMUKAINEN TURVAPAIKKAPOLITIikka – NYT!

KOLUMNI

Helsingin Rautatien torilla on jatkunut turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenosoitus jo yli sata päivää kirjoittaessani kolumnia. Mielenosoituksen vaatimus on yksiselitteinen: oikeus elää. Tämä oikeus kuuluu yhdenvertaisesti jokaiselle ihmiselle. Sen turvaaminen edellyttää pakko-palautusten välitöntä keskeyttämistä ja laajemmalti nykyistä oikeudenmukaisempaa turvapaikka-politiikkaa.

Mielenosoituksen kritisoimaa turvapaikkapolitiikkaa voidaan arvioida kolmesta näkökulmasta: oikeudellisesta, eettisestä ja poliittisesta. Lähtökohdaksi arvioissani asetan nykyisen tilanteen vääryyden – maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja kansainvälistä suojelua koskevan politiikan, lainsäädännön ja viranomaiskäytäntöjen epäoikeudenmukaisuuden –, joka edellyttää oikeudellista, eettistä ja poliittista vastuunottoa ja vastustamista tässä ja nyt.

Painotan oikeudellista näkökulmaa, mutta oikeus ei ole autonominen ja eristetty osajärjestelmä. Oikeus kytkeytyy etiikkaan ja politiikkaan tässäkin tilanteessa.

1. OIKEUDELLINEN NÄKÖKULMA

Vuonna 2016 kansainvälistä suojelua koskevaa lainsäädäntöä kiristettiin.

Ulkomaalaislaista poistettiin kansainvälisen suojelun kolmas oleskelulupakategoria eli humanitaarinen suojelu. Sen perusteella voitiin antaa vuodeksi kerrallaan oleskelulupa aseellisesta selkkauksesta tai vaikeasta ihmisoikeustilanteesta johtuvan huonon turvallisuuden vuoksi. Kansainvälisen suojelun lupakategorioita ovat siten vain turvapaikka ja toissijainen suojelu, joissa oleskelulupa myönnetään neljäksi vuodeksi. Tätä perusteltiin EU:n määritelmädirektiivillä, jossa kyseistä kolmatta kategorialausta ei ollut. Koska direktiivi asettaa kuitenkin vain vähimmäistason, kun se asetetaan kansallisesti täytäntöön, humanitaarinen suojelu olisi voitu säilyttää ulkomaalaislaissa. Vakuuttavana ei voi pitää sitäkään perustelua, että humanitaarista suojelua myönnettiin vain har-

voin. Perustellumpi johtopäätös tästä olisi ollut, että kolmatta lupakategoriaa olisi pitänyt soveltaa aiempaa laajemmin. Sen poistamista voi perustella EU-tuomioistuimen linjauksella, jonka mukaan ne, joille humanitaarista suojelua alun perin piti antaa kuuluvat useimmiten toissijaisen suojelun piiriin. Jos maahanmuuttovirasto (Migri) ja hallintotuomioistuimet noudattaisivat tätä linjausta tarkemmin, kuten niiden pitäisi, niin oleskelulupia toissijaisen suojelun perusteella myönnettäisiin nykyistä enemmän. Toisaalta perus- ja ihmisoikeusnäkökulma perustelisi humanitaarisen suojelun palauttamista viimesijaisena oleskeluluvan perusteena.

Samassa yhteydessä kansainvälistä suojelua saavien perheen yhdistämisen edellytyksiä kiristettiin perustelemalla sitä EU:n perheen yhdistämisdirektiivillä, joka kuten sanottua asettaa vain vähimmäistason.

Myös turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan on puututtu ulkomaalaislain muutoksin. Mahdollisuus saada turvapaikkapuhuttelussa julkisin varoin kustannettu oikeusavustaja lähestulkoon poistettiin. Nykyisin maksuttoman oikeusavun saa vain erityisen painavista syistä, poikkeuksena yksin saapuvat alaikäiset. Tämä on turvapaikanhakijan oikeusturvan kannalta kestävämpi, sillä turvapaikkapuhuttelusta tehdyllä pöytäkirjalla on erittäin suuri merkitys niin Migrin päätöksen perusteena kuin myös muutoksenhakuvaiheessa ja uusien turvapaikkahakemusten yhteydessä. Siihen kirjattua on hyvin vaikea jälkepäin kyseenalaistaa.

Muutoksenhakuaikaa lyhennettiin. Valitus Migrin päätöksestä tulee tehdä hallinto-oikeuteen 21 vuorokaudessa ja valitus sen päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO) 14 vuorokaudessa. Näin tiukka aikahaarukka ei monessa tapauksessa mahdollista valituksen hyvää valmistelua eikä välttämättä edes pätevään oikeudelliseen apuun turvautumista. Turvapaikanhakijoiden tehokas muutoksenhakuoikeus ei toteudu riittävästi lyhennettyjen määräaikojen puitteissa. Ja koska määräajat ovat lyhemmät kuin hallintokäyttölaisissa, niin turvapaikanhakijat asetetaan eriarvoiseen asemaan lain edessä vaikkapa tupakkatuotteiden vähittäismyyntiluvan hakijan kanssa.

Ulkomaalaislain 197 a § mahdollistaa sen, että hallintotuomioistuin voi ulkomaalaisasiassa asettaa hakijalle määräajan lisäselvityksen toimittamiseen, jonka jälkeen lisäselvitystä ei otettaisi huomioon. Tämä rajoitussäännös ei sovi turvapaikka-asioihin, sillä palautuskielto on ehdoton ja rajoittamaton. Palautuskielto on keskeinen pakolaisoikeuden sääntö. Kansainvälisessä oikeudessa sen katsotaan olevan osa ehdotonta kidutuksen kieltoa, joka on kirjattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaan ja YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 7 artiklaan. Pakolaisyleissopimuksen 33 artiklassa ja YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen 3 artiklassa on nimenomainen säännös palautuskiellosta. Perustuslain 9 §:n 4 momentti ja ulkomaalaislain 147 § kieltävät palauttamasta ketään, jota uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Määräajan jälkeen voi tulla esiin seikkoja, jotka estävät palautuksen, kuten esimerkiksi lääkärintodistus selvityksenä kidutuksesta.

Asianajajaliitto katsoi lausunnossaan, että edellä mainitut kolme ulkomaalaislain muutosta ”heikentävät turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa”.¹ Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi vastaavasti lausunnossaan (PeVL 24/2016 vp) yksiselitteisesti, että muutoksenhakuaikeiden lyhentäminen ja oikeusavun rajaaminen ”heikentävät turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa”. Valiokunta ei myöskään hyväksynyt hallituksen esityksen perustelua käsittelyn nopeuttamisesta ja tehostamisesta. Ne eivät sen mukaan voi olla lainvalmistelun yksinomaisena tavoitteena. Olennaisia ovat oikeusturvaan ja käsittelyn asianmukaisuuteen liittyvät näkökohdat, etenkin kun otetaan huomioon, että kyse on erityisen haavoittuvassa asemassa olevista ihmisistä. Myös KHO on todennut päätöksissään turvapaikkahakemuksen olevan erittäin merkittävä asia hakijan kannalta (KHO 2016:206, KHO 2016:205). Oikeusturvan heikennykset ovat johtaneet siihen, ettei

perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattu oikeudenmukainen oikeudenkäynti toteudu riittävässä määrin.

Myös Migrin päätöksenteko on ollut ongelmallista ja peräti vastoin lakia. Oikeuskansleri on päätöksellään (OKV 8/50/2016) moittinut Migriä siitä, että virasto jäädytti humanitaarisen suojelun perusteella tehtyjen hakemusten käsittelyn, kunnes hyväksytyt lainmuutokset poistamisesta tuli voimaan. Se ei siten noudattanut voimassaolevaa lakia. Oikeuskanslerin selvityksen yhteydessä osa viraston työntekijöistä kritisoi voimakkaasti Migrin toimintaa. Se on erittäin tulosorientoitunut eikä ratkaisijoilla ole mahdollisuuksia perehtyä hakemuksiin niiden vaatimalla tarkkuudella. Long Playn vuosina 2015–2016 haastattelemat työntekijät kertoivat, ettei Migrissä ollut kyetty tekemään kokonaisvaltaisesti laadukkaita ja yksilöllisiä päätöksiä. Jeanette Björkvistin mukaan päätöksiä on tehty liukuhihnalta ja niiden pohjana on käytetty valmiita malliasiakirjoja, joissa on ohjattu tekemään turvapaikanhakijoille kielteisiä päätöksiä. Työntekijöille on myös painotettu myönteisten päätösten aiheuttamaa kansantaloudellista taakkaa.²

Migrin turvapaikkaa haastatteluissa on havaittu lukuisia puutteita. On käytetty kokemattomia tulkkereita, keskeisiä asioita on jäänyt tarkentamatta, olennaisia kysymyksiä kysymättä. Vaikka olisi vakuutettu tapahtuneesta vainosta, on perusteettomasti tai heikoin perustein katsottu, ettei vainon jatkuminen enää ja tulevaisuudessa ole todennäköistä. Ei ole uskottu, että vainon varsinaisen kohteen perheenjäsenet ovat joutuneet todelliseen vaaraan, kun perheenjäseniä uhkailemalla ja heihin kohdistuvalla väkivallalla varsinaista kohdetta on kiristetty. Toissijaiselle todistusaineistolle ei ole juurikaan annettu painoarvoa. Myös Migrin linjaukset turvallisista maista ja alueista voidaan hyvin perustein kyseenalaistaa.

Migrin ilmapiiriin paljastavat lopullisesti fläbbitaulut, joihin kilpailevat tiimit ovat vetäneet viivoja tehdyistä päätöksistä. Turvapaikanhakijoiden singulaarinen elämä ja universaali yhdenvertainen ihmisarvo esineellistetään ja vieraannutetaan viivoiksi. Hallintopäätöksiä tehdään kapitalismin logiikalla. Migrissä on päteviä työntekijöitä, jotka varmasti pyrkivät toimimaan lain mukaisesti, mutta ruuhka, kiire ja sisäministeriön asettamat tulostavoitteet asettavat työntekijät mahdollittomaan asemaan.

Hallinto-oikeudet ovat palauttaneet tai muuttaneet alkuvuonna peräti 30 prosenttia turvapaikkapäätöksistä, mikä vahvistaa edellä sanotun. Asenne ei saa olla se, että Migrin hallintomenettelyn puutteita puolustellaan sillä, että kyllähän asia sitten korjataan hallintotuomioistuimessa.

Siten oikeudellisesti arvioiden Migrin toiminnassa on huomattavia ongelmia. Se ei ole noudattanut riittävässä määrin hallinto-oikeuden hyvän hallinnon periaatteita. Turvapaikkapäätökset eivät saa perustua poliittisiin tai taloudellisiin perusteisiin vaan vain ja ainoastaan oikeudellisiin. Kiire ei myöskään saa vaikuttaa päätöksenteon laatutasoon asioissa, jotka ovat hakijoille – kirjaimellisesti – elintärkeitä. Laki edellyttää, että turvapaikkapäätökset ovat yksilöllisiä ja ottavat huomioon kaikki relevantit tapauskohtaiset tosiasiat, argumentit ja perustelut.

Vuoden 2017 alusta alkaen ulkomaalaisasiat on keskitetty Migriin. On entistä tärkeämpää, että Migrin toimintakäytännöt ja päätöksenteko ovat lainmukaisia ja tarkoituksenmukaisia niin, että niissä toteutuvat tehokkaasti perus- ja ihmisoikeudet sekä hyvän hallinnon periaatteet. Migrin toiminnalta on vaadittava oikeellisuutta. Jotta tähän päästäisiin, on Migrin resurssit lisättävä, niin ettei kiire – eikä myöskään poliittinen paine – sanele sen toimintaa. Viraston toiminnasta on mitä pikimmin tehtävä perusteellinen ulkopuolinen asiantuntijaselvitys.

Myös hallintolainkäytössä on ollut ongelmia. Hallinto-oikeuksien kielteisissä päätöksissä on toisinaan käytetty liian ylimalkaisia perusteluja ottamatta huomioon tapauskohtaisia tosiasioita. Lisäksi oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää, että hallintotuomioistuimen päätöksen perusteluissa tuodaan esiin päätöstä puoltavat ja myös merkitykselliset vastakkaiset perustelut.

Hyvä tuomioistuinpäätös on kirjoitettu pro-contra-argumentaation muotoon. Kiireen ei tulisi johtaa tästä poikkeamiseen. Hallintotuomioistuimille on taattava riittävät resurssit perusteelliseen tapauskohtaiseen arviointiin ja päätöksentekoon sekä päätösten perustelujen laadun kehittämiseen entisestään.

Ulkomaalaislain 88 e §:n mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos turvapaikanhakijalla ei ole jossain koti- tai asuinmaansa osassa perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi tai todellista vaaraa joutua kärsimään vakavaa haittaa. Lisäksi edellytetään, että hänellä on mahdollisuus saada suojelua alueella, päästä sinne turvallisesti ja voidaan kohtuudella edellyttää hänen oleskelevan siellä. Arvioinnissa on otettava huomioon sekä yleinen tilanne alueella että hakijan henkilökohtaiset olosuhteet. Tätä sisäisen paon mahdollisuutta on sovellettu niin laajasti ja tapauskohtaiset tosiasiat sivuuttaen, että käytännön voi katsoa johtaneen palautuskiellon kiertämiseen. Migrillä tai poliisilla ei ole mitään mahdollisuuksia seurata, joutuvatko palautetut tällaisen kohtelun uhreiksi.

Sisäisen paon osalta on toinenkin oikeudellinen ongelmakohta. Migrin ja tuomioistuinten tulisi soveltaa näytönarvioinnissa pakolaisoikeudessa noudatettavaa *benefit of the doubt* -periaatetta, joka on kirjattu myös ulkomaalaislakiin 98 §:n 3 momenttina. Säännöksen mukaan asia on ratkaistava turvapaikanhakijan eduksi, jos hakija on siltä osin kuin se on mahdollista myötävaikuttanut asian selvittämiseen ja jos viranomainen on vakuuttunut hakemuksen uskottavuudesta. KHO onkin viitannut periaatteeseen nimenomaisesti. ”Vastaavasti pakolaisoikeudellisessa näytönarvioinnissa on merkitystä niin sanotulla *benefit of the doubt* -periaatteella. Näistä periaatteista seuraa, että rajatapauksessa asia on pikemminkin ratkaistava poissulkemislausekkeen soveltamista vastaan kuin sen puolesta.” (KHO 2008:21.) Tätä näytönarviointia tulee soveltaa myös sisäisen paon mahdollisuutta arvioitaessa eli jos kyseessä on rajatapaus vainon tai vaaran osalta, sisäistä pakoa ei pidä käyttää.

Korkeimpien oikeuksien ja perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti lajeja tulee tulkita perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti. Sisäisen paon laaja tulkinta ja soveltaminen pikemminkin kaventavat turvapaikanhakijoiden perus- ja ihmisoikeuksia kuin edistävät niiden toteutumista. Turvapaikan ja toissijaisen suojelun säännöksiä tulisi niitäkin soveltaa aiemmasta poiketen perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti.

KHO:n tuore ratkaisu (KHO 2016:53) on esimerkki laadukkaasta hallintolainkäytöstä. KHO katsoi, että palautuskielto koskee Afganistanin kansalaisen siirtämistä Unkariin, joka oli EU:n vastuunmäärittämisasetuksen nojalla vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Kynnys poiketa tästä on korkea. Unkarin turvapaikkamenettelyssä ja vastaanotto-olosuhteissa on havaittu kuitenkin asetuksen 3 artiklan 2 kohdan mukaisia systeemisiä puutteita. Ottaen huomioon perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan sekä näyttökysymyksen osalta *benefit of the doubt* -periaatteen KHO katsoi, että tässä epävarmassa tilanteessa asia on ratkaistava muutoksenhakijan eduksi. Tämän KHO:n päätöksen ja sen perustelujen tulisi ohjata Migrin ja hallinto-oikeuksien toimintaa.

Asianajajaliitto on huomauttanut lausunnossaan, että julkisen keskustelun valossa vaikuttaisi siltä, että turvapaikkahakemukset olisivat sellainen oikeudellista harkintaa edellyttävä asiaryhmä, joissa kielteinen päätös itsessään ilmentäisi hakemuksen perusteettomuutta. ”Näin ei tosiasiasa ole, vaan suuri osa hylätyistä kansainvälistä suojelua koskevista hakemuksista perustuu joko näyttökysymyksiin tai hakijan tilanteen oikeudelliseen arviointiin.”³ Siksi turvapaikkakysymyksissä edellytetään perusteellista oikeudellista harkintaa, jossa vainon, vaaran ja uhan käsitteiden – ja ulkomaalaislain ylipäätensä – tulkintahorisonttina tulee olla perus- ja ihmisoikeudet ja näyttökysymysten arviointikriteerinä *benefit of the doubt* -periaate. Tästä ei hallintomenettelyssä ja hallintolainkäytössä pidä poiketa piirukaana.

2. EETTINEN NÄKÖKULMA

Nykyinen turvapaikkapolitiikka niin Suomessa kuin muualla Euroopassa ei täytä moraalisen arvioinnin kriteerejä. Me suomalaiset ja eurooppalaiset vetäydymme vastuustamme maailmassa suostumatta avaamaan oviamme sotaan, vainoa ja terroria pakeneville ihmisille. Samaan aikaan kun hehkutamme vapaata liikkuvuutta globaalien toimintaympäristön edellytyksenä suljemme rajoja hädänalaisilta pakolaisilta. Tavarat ja finanssipääoma ylittävät rajoja ilman papereita.

Voimme tuntea sääliä pakkopalautettavia kohtaan, mutta siitä ei ole eettiseksi arviointikriteeriksi eikä kritiikin perustaksi. Lisäksi riskinä on pakolaisten objektivoinen voimattomina uhreina, vaikkei se säälintuntijan tarkoitus varmastikaan ole. Helposti myös päädytään valitsemaan säälin kohteiksi lapset ja lapsiperheet. Tarkoitukseni ei ole kyseenalaistaa hyvää tarkoittavien tunneperäisiä motiiveja, mutta etiikka on säälin sijasta vastuuta ja velvollisuutta. Se on normatiivisen veloitteen noudattamista, toimintaohjeiden valitsemista ja niiden mukaista ajattelua ja toimintaa käytännössä.

Suvaitsevaisuus olkoon lähtökohta. Vainoa, väkivaltaa, ihmisoikeusloukkauksia ja kurjuutta Suomeen ja Eurooppaan pakenevia on suvaittava. Velvollisuutemme on suvaita toisia, joilla on eri kieli, tavat, uskonto ja arvot. Mutta riittääkö suvaitsevaisuus yksinään eettisesti hyväksyttävän pakolaisten vastaanottamispolitiikan ja -käytäntöjen perustaksi?

Suvaitsevaisuus on lähtökohtaisesti vahvemman oikeutta. Se liittyy suvereeniin ja tämän vallankäyttöön, joskin suvaitsevaisuudessa suvereeni ilmenee hyvän suvereenin hahmona. Suvereeni päästää hädänalaisen sisään sallien tämän asustaa luonansa, kunhan hän ei unohda kenen kodissa hän on. Kansainvälistä suojelua suodaan sillä edellytyksellä, että pakolaiset elävät *meidän* yhteiskunnassa *meidän* asettamien sääntöjen ja ehtojen mukaisesti. Pakolaiset ovat siten suvaitsevaisuutemme kohteita ja samalla todiste itsellemme omasta suvaitsevaisuudestamme, moraalisesta hyvyydestämme.

Suvaitsevaisuus on ehdottomasti oikeudenmukaisempaa kuin kiristyvän turvapaikkapolitiikan ja pakkopalautusten suvaitsemattomuus. Suvaitsevaisuutta ei tule missään nimessä hylätä eettisenä periaatteena, mutta on oltava tarkkana sen kanssa, kuinka se määritellään ja mistä asemasta sitä osoitetaan. Siksi se ei yksinään kannna riittävästi oikeudenmukaisen turvapaikkapolitiikan perustana.

Vieraanvaraisuus on vakuuttavampi eettinen perusta tai ainakin täydentää suvaitsevaisuutta. Pakolaisia ei vain suvaita vaan heille annetaan tila suomalaisessa yhteiskunnassa. He jakavat meidän kanssamme yhteistä tilaa, jossa heidän annetaan olla ainutkertaisina subjekteina. Pakolaisten ei pelkästään sallita olla *meidän* tilassa, sillä vieraanvaraisuus on pikemminkin maailman tilan yhdenvertaista jakamista ja yhdenvertaista kanssaolemisesta.

Vieraanvaraisuus on yleistettävissä universaaliksi periaatteeksi, joka viime kädessä velvoittaa ottamaan vastaan turvapaikanhakijat ilman varauksia ja laskelmointia. Tätä Jacques Derrida tarkoittaa ehdottomalla vieraanvaraisuudella, joka toivottaa kenet tahansa pakolaisen tervetulleeksi ennen kuin hänelle asetetaan mitään ehtoja tai edes vaaditaan henkilöllisyystodistusta.⁴

Tämä kuulostaa epärealistisen utooppiselta. Jotta vieraanvaraisuus ei jäisi yleiseksi periaatteeksi vaan toteutuisi käytännössä tehokkaasti turvapaikanhakijoiden kohdalla, niin sen täytyy olla ehdollista, lakien sääntelemää ja konkreettisesti tapauksissa toteutettavaa. Vaikuttaa siltä, että ehdoton vieraanvaraisuuden eettinen vaatimus on petettävä, jotta vieraanvaraisuus toteutuisi. Mutta ehdollista ja ehdotonta vieraanvaraisuutta ei tule ymmärtää vastakohtina vaan heterogeenisessä suhteessa toisiinsa. Jotta ehdoton vieraanvaraisuus olisi mahdollisimman tehokasta, niin on luotava parhaat turvapaikkajärjestelyt ja oikeudenmukainen turvapaikkalainsäädäntö ja -viranomais-

käytännöt. Tämä on vieraanvaraisuuden kaksoislaki: yhtäältä arvioidaan riskit, toisaalta ovia ei suljeta laskelmoimattomalta, tulevaisuudelta ja muukalaiselta.

Oikeus edellyttää sitoutumista perus- ja ihmisoikeuksiin ja niiden kattavaa toteutumista turvapaikkaprosesseissa. Lainsäädännössä, hallintomenettelyssä ja hallintolainkäytössä on oltava uskollinen oikeuksien asettamalle vaateelle. Etiikka merkitsee sitoutumista käsitykseen oikeudenmukaisuudesta ja sen toteutumisesta turvapaikkapolitiikassa. Se edellyttää uskollisuutta ehdottoman vieraanvaraisuuden eettiselle vaateelle. Sen nimissä on luotava paras mahdollinen turvapaikkapolitiikka eikä annettava yhtäältä laskelmoinnin ja realismin ja toisaalta oletetun yleisen mielipiteen johdattaa suhdettamme turvapaikanhakijoihin.

Mahdollisimman oikeudenmukainen turvapaikkapolitiikka on sekä oikeellista – lainmukaista, oikeusvaltion periaatteet toteuttavaa sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteistä – että eettistä tilan antamista ja avaamista turvapaikanhakijalle, maahanmuuttajalle, paperittomalle. Pakkopalautukset ovat siten sekä oikeudellisesti että eettisesti vääriä.

3. POLIITTINEN NÄKÖKULMA

Tarja Halonen määrittää toisenlaista turvapaikkapolitiikkaa: ”Pakkopalautukset tulisi keskeyttää täksi ajaksi ja katsoa tilanne sitten uudelleen. Se olisi inhimillistä ja vahvistaisi suomalaisten uskoa omaan hallintoonsa. On myös kysymys siitä, minkälaisen jäljen me piirrämme itsestämme historiaan.”⁵

Niin tiukentunut ulkomaalaislainsäädäntö kuin lain soveltaminen hallinnossa perustuvat poliittiseen päätöksentekoon, jossa vuorovedoin vedotaan populismiin ja tolkun ihmisten realismiin. Maahanmuuton ministerityöryhmän hyväksymässä toimintaohjelmassa todetaan näin: ”Suomen houkuttelevuus on vähentynyt kotimaisten toimien, kuten kansallisten lainsäädäntömuutosten ja Maahanmuuttoviraston päivitettyjen maalinjausten seurauksena.”⁶ Tämä poliittinen linjaus verhotaan hallitusohjelman näennäisneutraaleihin käsitteisiin ”hallittu maahanmuutto” ja ”tehokkaat viranomaisprosessit”. Tämä linjaus on johtanut siihen, ettei Suomi turvapaikanhakijoiden osalta toimi täysipainoisena oikeusvaltiona eikä turvaa riittävästi pakolaisille – olivatpa he hakijoita, oleskeluvan saaneita tai paperittomia – heille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia, minkä vetoamus oikeusvaltion puolesta on nostanut esille.⁷ Tämä jälki ei sovi pohjoismaiseen oikeusvaltiotraditioon, joka on toiminut arvostettuna globaalina normatiivisena mallina.

Politiikka edellyttää, että kiistelemme siitä, mitkä turvapaikkapolitiikan päämäärät ovat ja mille arvoille se perustuu. Poliitiikka on kiistelyä siitä, mikä asema pakolaisilla ja maahanmuuttajilla on suomalaisessa ja eurooppalaisessa yhteiskunnassa ja sen rajoilla.

Perus- ja ihmisoikeudet sekä vieraanvaraisuus voidaan asettaa oikeudenmukaisen turvapaikkapolitiikan kriteereiksi. Niitä ei kuitenkaan pidä tulkita politiikan oikeudellisena tai eettisenä perustana, mikä merkitsisi politiikan oikeudellistumista tai moralisoitumista eli epäpolitisoitumista. Sen sijaan ne ovat itsessään osa politiikkaa, poliittisen erimielisyyden kysymyksiä ja tapahtumapaikkoja. Vireillä on laaja Euroopan turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädännön rakenteellinen uudistaminen. Päämääränä on edetä kohti ”inhimillisempää, oikeudenmukaisempaa ja tehokkaampaa eurooppalaista turvapaikkapolitiikkaa sekä paremmin hallittua laillista maahanmuuttoa koskevaa politiikkaa.”⁸ On poliittisen kiistan aihe, kuinka ”inhimillinen” ja ”oikeudenmukainen” ymmärretään ja toteutetaan. Erimielisyys koskee edelleen sitä, ettei näitä periaatteita tulisi alistaa tehokkuusperiaatteelle, kuten vaikuttaa käyvän.

On poliittinen kiistanaihe, mikä nykyisessä ja suunnitellussa turvapaikkapolitiikassa on epäoikeudenmukaista ja mitä vääryyksiä se saa aikaan. Pakkopalautusten, eriarvoistumisen, oikeuksien riistämisen ja marginalisoimisen vastustaminen on politiikkaa. Poliitiikka vaatii perus- ja ihmisoikeuksien sekä vieraanvaraisuuden kattavampaa toteuttamista, lainsäädännön muuttamista tosiasiallisesti oikeudenmukaisemmaksi, vieraanvaraisuutta parhaiten edistäviä turvapaikkahakuprosesseja ja lakien soveltamista oikeuksia ja yhdenvertaisuutta laajentavalla tavalla.

Oikeuteen ja etiikkaan linkittyvä tasa-arvon politiikka on 1) turvapaikanhakijoiden kohtaamien vääryyksien esiintuomista, 2) perus- ja ihmisoikeuksien ja vieraanvaraisuuden asettamaan vaatimukseen vastaamista, 3) oikeudenmukaisen turvapaikkapolitiikan toteuttamista vaativien poliittisten tapahtumien luomista ja 4) jokaiselle kuuluvan yhdenvertaisuuden konkreettista toteuttamista näissä tapahtumissa.

Siten oikeudenmukainen turvapaikkapolitiikka ei ole yleisiä toimintaohjelmia vaan sitoutumista universaalien perus- ja ihmisoikeuksien sekä vieraanvaraisuuden vaateiden toteuttamiseen tässä ja nyt. Vääryyden osoittamisen ja oikeudenmukaisuuden vaatimisen politiikka hävittää hierarkkiset erot kansalaisten ja pakolaisten, poliittisten toimijoiden ja turvapaikanhakijoiden välillä. Nykyistä turvapaikkapolitiikkaa vastustavassa tasa-arvon politiikassa kyse on yhdenvertaisten poliittisten subjektien muodostumisesta ja heidän solidaarisesta poliittisesta toiminnastaan turvapaikkakysymyksissä sekä määriteltäessä laajemmin, onko suomalainen yhteiskunta syrjivä ja syrjäyttävä vai avoin, inklusiivinen ja vieraanvarainen, onko suomalainen oikeusvaltio murtumassa vai turvaako se yhdenvertaisesti kaikkien perustavat oikeudet ja oikeusturvan. Kyse on siitä, min-kälaisen jäljen politiikka piirtää ei vain historiaan vaan tähän hetkeen ja tulevaan.

VIITTEET

1. Suomen Asianajajaliitto, Lausunto HE-luonnoksesta laeiksi ulkomaalaislain muuttamisesta 20.1.2016, (61/2015).
2. Jeanette Björkqvist, Migrin malliasiakirjat ovat johtaneet kielteisiin päätöksiin. *Long Play* 3.5.2017. <https://longplay.fi>.
3. Suomen Asianajajaliitto (61/2015).
4. Jacques Derrida & Anne Dufourmantelle (1997), *De l'hospitalité*. Pariisi: Calmann-Lévy.
5. Tarja Halonen, Ihmisten pakkopalautukset konfliktimaihin tulisi keskeyttää. *Helsingin Sanomat*, Vieraskynä 22.4.2017.
6. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma 2017–2020. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2017.
7. Vetoomus oikeusvaltion puolesta 29.4.2017. <https://oikeusvaltionpuolesta.weebly.com/>.
8. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kansainvälistä suojelua unionissa koskevan yhteisen menettelyn luomisesta ja direktiivin 2013/32/EU kumoamisesta, COM(2016) 467 final, s. 2.